

MODELUL BALCANIC AL CONSTITUIRII STATULUI NAȚIONAL MODERN. ROMÂNIA ȘI SERBIA (I)

Nadia Manea
Margareta Ivan

Literatura de specialitate din ultimii ani a înregistrat o serie de studii teoretice cu privire la conceptul de Balcani și la constituirea statului național în această zonă, perceput mai ales politic și în mai mică măsură geografic. Adăugate producției istoriografice mai vechi, care are în vedere evoluția evenimentelor din Sud-Estul Europei în epoca modernă, aceste demersuri ne-au facilitat încercarea de față, o intenție de analiză comparativă a similitudinilor și diferențelor în formarea celor două state naționale, român și sârb, pentru a vedea în ce măsură aceste studii de caz sunt reprezentative pentru ceea ce credem că putem numi "modelul balcanic". Cu atât mai mult cu cât, în lipsa unei scheme cu pretenții de generalizare, istoricii au propus modele zonale sau tipologii în care pot fi încadrate procesele de dezvoltare a națiunilor pe continent. Departe de a fi desăvârșită, tipologia evidențiază, totuși, anume trăsături de regularitate, comune, reliefând, totodată, diferențierile ce caracterizează diversitatea fenomenului național¹.

Deși prezentul înregistrează tendința de a refuza apartenența României la spațiul balcanic, considerăm aceasta un reflex al politicului și credem că formula propusă de Maria Todorova², aceea a unei duble identități, balcanică și europeană, este mult mai aproape de realitatea istorică. Aceeași poziție o exprimă încă din 1940 Nicolae Iorga, atunci când arată că: "România aparține din punct de vedere istorico-geografic sud-estului european, ca includerea ei numai în spațiul balcanic, cu toate legăturile strânse dintre poporul roman și popoarele peninsulei este o idee cu totul greșită"³. Nu trebuie uitat, în același timp, că "Balcanii nu datorează nimic geografiei fizice sau politice actuale. Balcanii se opresc acolo unde încetează influența bisericii ortodoxe, adică pe coastele Dalmației, în Croația, în Volevodina și în Transilvania"⁴.

De altfel, este interesantă o prezentare succintă a apariției și evoluției noțiunii de Balcani, cu precizarea că termenul este ulterior notelor de conținut, care, potrivit lui Virgil Candea, pot fi identificate la nivel mental, încă de la sfârșitul sec. XVII-lea. În această etapă istorică apare imaginea Balcanilor ca "placă turnantă" a Europei, Asiei și Africii - clișeu mult citat ulterior. "Balcanii încep să fie considerați ca factorii

determinanți ai politicii europene drept o esențială bursă de valori extrem de prețioasă pe diferite planuri pentru echilibrul continental și al lumii întregi. Iar clișeu corespundea negreșit unei incontestabile realități. Nu trebuie, într-adevăr, să uităm că fenomenul, care a determinat schimbări profunde, nu doar în evoluția acestei părți a Europei, dar și în echilibrul Lumii Vechi - și anume decadența Imperiului Otoman - aici și atunci a avut loc⁵.

În 1794 călătorul englez, John Moritt, traversa pasul Sîpka și ținea să menționeze într-o scrisoare că anticul Haemus este astăzi pervertit prin numele Bal'Kan, ceea ce reprezenta echivalentul turcesc pentru "munte împădurit"⁶. La începutul sec. XIX "Haemus" și "Balkanic" erau folosiți intersanjabil, dar după 1820 "balcanic" devine termenul preferat, deși nu unicul. Geograful german, August Zeune, a fost primul care a folosit termenul "Peninsula Balcanică" (Balkanhalbeiland) în 1809⁷.

Așadar, construcția conceptului a avut loc din afară: legați din punct de vedere geografic de Europa, însă construiți din punct de vedere cultural ca "celălalt"⁸. Balcanii⁹ au ajuns să constituie în ochii Occidentului "Europa contaminată de Orient"¹⁰. Cu toate acestea "balcanismul" nu este o simplă subspecie a "orientalismului"; el s-a dezvoltat independent de orientalism și, în anumite aspecte, împotriva acestuia, iar identitățile de sine construite în decursul secolelor XIX și XX se opuneau în acest mod, invariabil, "orientalilor"¹¹.

Un recent și incitant punct de vedere, cel al lui Ernest Gellner, susține că statul național este "unitatea care pune în legătură suveranitatea și cultura", deoarece "fiecărei culturi trebuie să-i corespundă un stat care să-i asigure protecția"¹². Pornind de la analiza raportului societate-stat național, același autor identifică teoretic două tipuri de societăți:

1. O societate agrară alfabetizată, care nu ar fi afectată de naționalism¹³
2. o societate industrial dezvoltată, care permite activizarea principiului național¹⁴.

În ceea ce ne privește constatăm că Ernest Gellner nu rămâne consecvent distincției propuse, întrucât el însuși precizează că în Sud-Estul Europei "o cultură națională și statală este creată nu în opoziție cu specificul țărănesc, ci pe baza acestuia", particularitățile lumii rurale fiind distilate și standardizate¹⁵.

Dihotomia precizată mai sus, credem că, poate fi valabilă doar pentru aria occidentală a continentului european, căci, în cealaltă extremă, așa cum afirma Alexandru Dușu, încă de la început "patriotismul intra în conflict cu planurile universaliste de organizare a lumii"¹⁶, caracteristic pentru climatul european de la începutul sec. XIX-lea, fiind destrămarea solidarității izvorâte din vechea "Pax Ottomana", iar între programul imperial și patriotismul oamenilor din Balcani și principatele dunărene apare un conflict ireductibil¹⁷. Căci deja "solidaritățile sociale organizate

modern fuseseră impuse unei societăți rămasă atașată, în mediul rural, vechilor solidarități organice”¹⁸.

În această arie de civilizație, în care granița dintre politic și cultural este greu de stabilit, ne-am oprit asupra României și Serbiei pentru că, deși au puncte de start diferite în construcția statelor naționale, înregistrăm o sincronie a momentelor istorice și o identitate de reacție în raporturile cu otomanii, căci potrivit lui Miodrag Milin, ”substanța națională a acestor două popoare este sensibil distinctă. Astfel, naționalismul sârbesc este susținut de un substrat spiritual specific balcanic, întemeiat pe ideea imperială reprezentată de Ștefan Dusan și aceea a sacrificiului de la Kossovo”¹⁹, în timp ce naționalismul românesc se bazează pe autonomie și pe conștiința latinității.

Ortodoxia și ideea reunirii slavilor sudici într-un regat al Serbiei erau vehiculate de naționalismul sârb. Principatele române, deși se găseau ”la porțile Orientului”, înregistrează pași vizibili spre emanciparea spirituală. Dacă elementele orientale se mai păstrau în modul de viață al clasei dominante, tână generație a intelectualității se forma sub semnul promițător al valorilor Occidentului²⁰.

Folosindu-se de arsenalul de idei al intelectualității occidentale ”cărturarilor sud-est europeni au conturat o imagine negativă a secolelor de dominație otomană, iar Orientul a devenit alteritatea în funcție de care s-au definit noile state și culturi din această parte a Europei”. În contextul astfel creat, principatele române, având ”un statut internațional bine definit, au polarizat atenția autorilor de memorii din timpul revoluției sârbe, așa cum au oferit o bază de pornire mișcării lui Alexandru Ipsilanti”²¹.

Istoriografiile sârbă²² și română sunt de acord asupra faptului că amplele mișcări sociale din Serbia și Țările Române au dus până la capăt un lung șir de revolte țărănești îndreptate împotriva asupririi străine, a dominației instalată după distrugerea formațiunilor statale autonome²³. Actul de dehuc al revoluțiilor balcanice, insurecția sârbească de la 1804, a fost germeul rebel încolțit pe solul unei societăți patriarhale: insurecția este esențialmente înfăptuirea unei lumi țărănești respirând suflul viguros al tradiției²⁴. Mișcările țărănești sud-est europene au luat un caracter național și au ajuns să urmărească constituirea unor state naționale moderne, deși programele nu au pornit dintr-o gândire politică bine sistematizată, maturizată de-a lungul secolelor. Revolta a plecat ”de jos”, de la constrângerile cotidiene și de la o puternică și influentă imagine a trecutului glorios. Restructurarea relațiilor sociale și a mecanismului statal nu a fost o prioritate: s-a pornit de la ideea dominată de emoție ca o conducere ”autohtonă” este mai bună decât cea străină, chiar dacă nu se modifică substanțial administrația și viața politică²⁵.

Spațiul sârb este acela al unei lumi umilite în orgoliu, care a supraviețuit prin zadruga și în care individul avea o îndatorire de urmat:

să nu uite catastrofa de la Kossovo ce trebuia răzbunată!. Era aceasta expresia incompatibilității dintre creștini și păgâni, al polițelor ce așteptau să fie plătite²⁶. Numelțumiri profunde și "polițe de plătit" pot fi constatate și în spațiul românesc, numai ca regnul fanariot nu permitea distincții atât de tranșante. Aici, elementul străin nu este reprezentat în mod direct de musulmani. Controlul acestora există, dar este mediat de factorul grec ortodox, ceea ce face ca incompatibilitatea dintre creștini și păgâni să fie mai atenuată, iar contradicțiile să dobândească un important coeficient de ambiguitate, accentuat de statutul ambivalent al grecilor, aliați și dușmani în același timp.

Secvența de timp mult mai prelungită a răscoalei sârbe din 1804-1815, comparativ cu revoluția lui Tudor Vladimirescu, precum și dimensiunile violenței celei dintâi, considerăm că pot fi explicate tocmai prin statutul diferit al celor două entități în raporturile cu Poarta. După ce a cunoscut mai multe decenii situația de vasal, Serbia a fost transformată în 1456-1461 în pasalac, realitate care rămâne neschimbată până la pacea ruso-turcă de la București din 1812, ce consemna la articolul 8 prima recunoaștere oficială a autonomiei acesteia²⁷.

Bresa astfel creată în controlul otoman s-a produs în condițiile răscoalei sârbești, dar, și a războiului ruso-turc din 1806-1812. Este momentul să observăm că de acum încolo sârbii vor conta pe sprijinul Rusei, sprijin care pentru romani devenise deja un pericol.

Conștienți că pasalacul nu poate funcționa în spațiul românesc, otomanii au inaugurat în 1711 și 1716 în Țările Române o formulă politică de compromis, dar mult mai eficientă de guvernare: regimul fanariot.

Mult prea îndelungată și directă dominație otomană a făcut ca ideologia răsculaților sârbi să se radicalizeze treptat: până în 1807 ei doreau doar o autonomie internă sub garanția colectivă a marilor puteri și îndepărtarea ienicerilor, păstrând relații corecte cu restul populației musulmane, în etapa următoare revendicările lor merg până la independența și cererea ca întreaga populație musulmană să părăsească Serbia²⁸.

Mai moderate și implicit mai realiste s-au dovedit cererile românilor:

- Înlăturarea căpeteniilor noastre "atât cele bisericesti, cât și cele politicești", cerută în proclamația de la Padeș²⁹ într-o formulare ("bala-urii care ne înghit de vii"), adresată sensibilității maselor, devine în tratativele pe care Tudor Vladimirescu le-a purtat cu divanul "desființarea cu totul și pentru totdeauna a orânduirii domnilor greci în Țara Românească și în locul lor să se orânduiască domni pământeni cu toate drepturile țării, după cum în vechime le-au avut și le are țara prin tractatele încheiate"³⁰;

- În aceleași tratative se cerea "o oștire... precum a fost în vechime, ca să fie pentru paza liniștii și asigurarea principatului", precum și "să se dea de la Înalta Poartă cel puțin pentru trei ani asidorsie țării (scutire de

haraci) ca să mai poată lacuitorii răsufla, aflându-se acum obosiți de despuierile săvârșire de neomenoșii slujbași ai domnilor greci”³¹.

Prin aceste revendicări se încercă așadar, ameliorarea statutului juridic al principatelor, fără a forța tratatele internaționale, referitoare la acestea și nici alte acte elaborate de Poartă³², mai ales ca Proclamația de la Pades urmărește înlăturarea oricăror suspiciuni din partea sultanului și proiectarea vectorului acțiunilor revoluționare împotriva aceluiași greci: “Veichilul lui Dumnăzău, prea puternicul nostru împărat, voiește ca noi, ca niște credincioși ai lui să trăim bine. Dar nu ne lasă răul ce ni-l pun peste cap căpeteniile noastre”³³!

Dacă la acest capitol constatăm diferențe de ton între sârbi și români, în desfășurarea evenimentelor înregistrăm însă o serie de convergențe:

- în ambele cazuri acțiunea este îndreptată împotriva unui factor extern infiltrat în interior, căruia i se datorează tot răul și care în plus este suspectat de lipsa de loialism față de sultan: ienirerii³⁴ și fanariozii;

- identități se constată și la nivelul proiecției instituționale: Nicolae Iorga crede că în cazul sârb se poate vorbi de o Adunare Națională Combatantă³⁵, în timp ce în Proclamația de la Pades, Tudor Vladimirescu lansa mesajul: “Nu vă leneviți, ci siliți da veniți în grabă cu toții... unde veți auzi ce se află Adunarea cea orânduită pentru binele și folosul a toată țara”³⁶;

- conducerea acțiunilor revoluționare este asigurată de Karageorge³⁷ și Tudor Vladimirescu, ieșiți amândoi dintr-un mediu țărănesc, dar înzestrați cu reale calități de comandanți militari și conducători politici, ambii puși în situația de a tempera abuzurile cnezilor sârbi și ale pandurilor.

Considerăm că observațiile noastre vin să completeze încheierile lui Miodrag Milin, referitoare la cele două episoade revoluționare. Născute în lumi sensibil diferite, revoluția sârbă și cea română a lui Tudor Vladimirescu se întâlnesc pe o coordonată comună, cea națională: probând forța revoluționară a omului de rând, deprinzându-l cu capacitatea de a acționa și judeca istoric, ele au transformat societățile respective, le-au făcut apte de a păși în lumea modernă. Fără a reuși cu soluții integrale, revoluțiile naționale balcanice au oferit doar rezultate parțiale: în Serbia, în condițiile specifice ale subdezvoltării economice și dominației străine, a avut rolul unei înnoiri burghezo-democratice, iar în principatele române s-a pregătit terenul prefacerilor de la 1848³⁸.

Pentru etapa 1821-1848 avem în vedere comparația evoluțiilor în următoarele domenii: economico-social, cultural-ideologic și politico-instituțional. Perioada post-insurecțională se caracterizează prin încercarea de afirmare economică și politică a burgheziei; cea sârbă se străduiește să elimine supremația otomană prin concurența economică, concretizată în renașterea și naționalizarea urbană³⁹; cea românească se antrenează în

elaborarea programelor reformiste din deceniile 3, 4 grație ideilor însușite la școala Apusului, iar după 1829 nu ezită să folosească cadrul favorabil oferit prin desființarea monopolului comercial.

Reforma lingvistică s-a aflat în atenția intelectualității din cele două țări. Numele lui Vuk Štefanovici Karadzic este legat de impunerea limbajului stokavian (limbajul popular în dialectele Serbiei centrale), care a permis afirmarea ideii naționale sârbe, spulberându-o pe cea a panslavismului național, individualizându-i pe sârbi definitiv din comunitatea slavă, chiar sud-slavă și pregătindu-i pentru receptarea criteriilor ideologice occidentale⁴⁰. În 1855 Mihail Kogălniceanu preciza în articolul-program al ziarului "Steaua Dunării": "Încă din 1837, fiind pe bancele Universității din Berlin, am fost pentru introducerea literelor latinești... care fiind ale vechilor noștri strămoși, curând sau mai târziu, vor fi și ale noastre".

În cadrul Asociației Literare de la București, prezidată de Iancu Văcărescu, o comisie primește în 1847 sarcina de a studia introducerea noului alfabet, iar semnăturile participanților în procesele verbale nu întârzie a-l pune în aplicare. Revoluția de la 1848 a înscris adaptarea alfabetului latin în programul ei de măsură culturale⁴¹.

În plan ideologic consemnăm o aceea încercare către terminologia antică unificatoare, după model german: în spațiul sârbo-croat s-a conturat ilirismul⁴², ee a cunoscut apogeul la începutul deceniului 5, față de care însă, după 1844, ideologia națională sârbă a început să se delimiteze net; daco-romanismul, ilustrat în același deceniu 5 de revista "Dacia Literară" a lui Mihail Kogălniceanu, a reprezentat temeiul mișcării de idei naționale în epoca pașoptistă.

Convenția de la Akkerman (1826) și tratatul de la Adrianopole (1829) sunt momente importante în distanțarea de Poartă a Principatelor române și a Serbiei, intrate după 1829 sub "protecția oficială a Rusiei".

Protecția acestora se traducea în Serbia, în participarea consulului rus la ședințele guvernului, "sfaturile" sale având de cele mai multe ori un rol hotărâtor⁴³, în timp ce, în Principatele române, rămase sub ocupație rusă până în 1834, generalul Pavel Kisseleff și consulul Minciaky au controlat activitatea celor două comisii de boieri munteni și moldoveni, care au elaborat Regulamentele Organice.

Introduse sub auspiciile unei puteri retrograde, Regulamentele Organice au avut totuși efecte pozitive. Inspirare din proiectele de reforme elaborate anterior sub influența ideilor liberale franceze, ele au contribuit la modernizarea regimului politic și au creat condițiile apropierei între cele două principate române⁴⁴.

Deceniul 4 semnifică începuturile constituționalismului și în Serbia. În 1835 Adunarea Națională convocată de opoziție adoptă o constituție liberală (Constituția de la Sretenje), după model francez, emanație a tinerei intelectualități în formare⁴⁵ și pe care Turcia, Austria și Rusia au considerat-o "periculoasă... revoluționară și republicană"⁴⁶.

Ingrijorate de planurile ambițioase ale lui Milos Obrenovici și pentru a evita noi proiecte de acest gen, puterea suzerană și cea protectoare impun prințului sârb în 1838 "Constituția turcă" ("turski ustav"), o adaptare a Regulamentelor din Principate, despre care Nicolae Ciachir crede că s-ar putea numi mai corect "Regulamentul turc"⁴⁷.

Data fiind sincronia aproximativă a gesturilor de renunțare la tron de către Milos Obrenovici în 1839 și Alexandru Dimitrie Ghica în 1842, putem conchide că cele două episoade înfățișează momente cu valoare de precedent, căci atât în Serbia cât și în România vor mai fi întâlnite astfel de soluții politice pentru situații-limită.

Ar mai fi de avut în vedere, pentru perioada regulamentară acțiunile din 1838 în Țara Românească și Moldova și din 1844 în Serbia, care urmăreau obiectivul unității naționale în condițiile suzeranității otomane și a protectoratului rus. Celor două documente "Act de unire și independență" și "Osâbitul act de numire a suveranului românilor" ale Partidei Naționale, condusă de Ion Câmpinenau, le corespundea "Schita" (Nacertanje) a lui Ilija Garasanin.

Aceste proiecte nu au devenit însă viabile nici atunci și nici la 1848. În acest an, în care Europa a devenit scena revoluțiilor, românii, ca și sârbii, se găseau în granițele mai multor imperii, aspect ce a strangulat fluiditatea procesului revoluționar și a ușurat înăbușirea acestuia. Influența crescândă a Rusiei și a protectoratului ei, resimțit ca un factor coercitiv, explica atât moderația revendicărilor din Moldova, care mergeau până la "Sfânta păzire a Regulamentului, în litera lui, fără nici o răstălmăcire"⁴⁸, cât și neutralitatea⁴⁹ Serbiei, cu excepția ajutorului aproape simbolic acordat Volevodinei.

Într-o a doua parte a acestui studiu vom urmări să detalieăm și alte convergențe în procesul de edificare statală a României și Serbiei, pe care, considerăm util, să le semnalăm deja:

- tratatul de la Paris (1856) a cuprins o serie de prevederi identice pentru ambele state;

- Mihail Obrenovici (în cea de-a doua domnie) și Alexandru Ioan Cuza au apelat la metodele similare de guvernare;

- eschierul politic intern a cunoscut o polarizare asemănătoare;

- în lupta pentru obținerea independenței, cele două state s-au orientat mai întâi către calea diplomatică, apoi către cea a războiului, în timp ce marile puteri le-au rezervat aceleași statut, atât la San Stefano cât și la Berlin;

- după Congresul de la Berlin se constată o etapă de creștere a prestigiului internațional concretizată în proclamarea regatelor în 1881 și 1882.

Având în vedere această analiză preliminară, credem că poate fi definit un "model balcanic" de constituire a statului național modern. În acest sens, construcția statală modernă în Balcani, internă și externă, se realizează de-a lungul unui secol de sforțări, renunțări, reveniri și realizări. Ultimele, obținute greu, cu sacrificii, au fost percepute amplificat de mentalul colectiv.

Consecvențele și inconsecvențele luptei pentru unitate teritorială și independență politică s-au datorat dezechilibrului triumphiului de presiune, care putea provoca o altă ocupație străină, în cazul detașării transante de Poartă. De aceea, a existat mereu un decalaj cronologic întru enunțarea unei idei, stabilirea unui obiectiv politic și punerea lor în practică.

Într-o primă etapă, aceste state trebuie să accepte doar edificarea instituțională sub controlul factorului extern, în timp ce a doua etapă marchează efortul de înlăturare a acestui din urmă.

Rămâne de văzut, în ce măsură, acest model poate fi aplicat în cazul bulgar și grec.

NOTE

1. Gheorghe Platon, De la constituirea națiunii la Marea Unire, vol. I, Iași, 1995, p. 8; cf. și nota 7, p. 27-28, unde sunt prezentate clasificările propuse de istorici români și străini în această problemă.
2. Cf. Maria Todorova în dialog cu Stelian Tănase, O dublă identitate: balcanică și europeană, în "Sfera politicii", nr. 25, februarie, 1995, p. 6-8.
3. Nicolae Iorga, Ce este Sud-estul European?, București, 1940, p. 5-7.
4. Eugen Preda, Este România o țară balcanică? în "Sfera politicii", nr. 28, iunie 1995, p. 17.
5. Virgil Candea, Regiunea dominantă, Cluj-Napoca, 1979, p. 229-230.
6. apud. Maria Todorova, Balcanii de la descoperiri la invenție, în "Sfera politicii", nr. 28, iunie 1995, p. 14.
7. Ibidem, p. 14.
8. Ibidem, p. 12.
9. cf. și definițiile relativ recente ale noțiunii în discuție în Dicționarul diplomatic, București, 1979 și Dictionnaire Geopolitique sous la direction de Yves Lacoste, Paris, 1993.
10. Eugen Preda, op.cit., p. 17.
11. Maria Todorova, Balcanii de la..., p. 12.
12. Ernest Gellner, Mitul națiunii și mitul claselor, în "Polis", nr. 2/1994, p. 17, 27.
13. Ibidem, p. 28.
14. Ibidem, p. 54.
15. Ibidem, p. 51.

16. Alexandru Duțu, *Până nu vine iarna, primăvara nu se face. Transformări în mentalitățile sud-est europene la începutul sec. XIX*, în "Sud-Estul European în vremea Revoluției Franceze", București, 1994, p. 9.
17. Ibidem, p. 12-13.
18. Alexandru Duțu, *Identitate națională și construcție politică*, în "Sfera politică", nr. 29-30, 1995, p. 17.
19. Miodrag Milin, *Relațiile politice româno-sârbe în epoca modernă*, București, 1992, p. 24.
20. Ibidem, p. 28-29.
21. Alexandru Duțu, *Până nu vine....*, p. 17.
22. Punctul de vedere al istoricilor sârbi Sv. Morkovic și Vuk St. Karadzic este prezentat de Miodrag Milin, op.cit. Părerea loc concordă cu cea a istoricului român Alexandru Duțu. *Până nu vine....*
23. Alexandru Duțu, *Până nu vine....*, p. 25
24. Miodrag Milin, op.cit., p. 29.
25. Alexandru Duțu, *Până nu vine....*, p. 26.
26. apud. Miodrag Milin, op.cit., p. 29.
27. Nicolae Ciachir, *Istoria modernă a Serbiei*, București, 1974, p. 31.
28. Ibidem, p. 24.
29. D.I.R. *Răscoala din 1821*, vol. I, 1959, p. 382.
30. cf. G.D. Iscriu, *Introducerea în studiul istoriei moderne a României*, București, 1983, p. 237.
31. Ibidem, p. 254.
32. Ibidem, p. 257.
33. D.I.R...., p. 384.
34. Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din Sud-Estul Europei în epoca modernă*, București, 1987, p. 71.
35. apud. Miodrag Milin, op.cit., p. 30.
36. D.I.R...., p. 390.
37. Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor....*, p. 73.
38. Miodrag Milin, op.cit., p. 31.
39. Ibidem, p. 32.
40. Ibidem, p. 39.
41. Ștefan Cazimir, *Alfabetul de tranziție*, București, 1986, p. 118-120.
42. Miodrag Milin, op.cit., p. 41.
43. Nicolae Ciachir, *Istoria modernă....*, p. 43.
44. apud. Miodrag Milin, op.cit., p. 32.
45. Ibidem, p. 32.
46. Nicolae Ciachir, *Istoria Modernă....*, p. 48.
47. Ibidem, p. 48.
48. Gheorghe Platon, *Istoria Modernă a României*, București, 1985, p. 120.
49. Nicolae Ciachir, *Istoria modernă....*, p. 59.

LE MODÈLE BALCANIQUE DE LA CONSTITUTION DE L'ÉTAT NATIONAL MODERNE. LA ROUMANIE ET LA SERBIE (I)

Résumé

Dans la littérature spécialisée des dernières années, les historiens ont proposé des modèles zonaux ou des typologies dont les processus du développement de toutes les nations du continent soient esquissés. En acceptant pour l'espace roumain la formule de la double identité, balkanique et européenne en même temps, la démarche ci-dessous a relevé l'évolution du concept de Balkans, conformément à l'analyse de l'édification de l'État moderne en Roumanie et en Serbie pendant le XIXe siècle, on a aussi essayé de défendre un modèle balkanique. Les Révolutions de 1804-1815 et 1821, le développement économique et socio-économique, culturel et idéologique, comme l'évolution politique et institutionnelle à l'époque qui a précédé les Révolutions de 1848, celles-ci même ont permis l'établissement d'un modèle balkanique de constitution de l'État national.

L'édification de l'État moderne aux Balkans, interne et externe a été réalisée au long d'un siècle de peine, renoncements, reprises et succès. Pour une première étape, on a fallu que les États balkaniques acceptent seulement l'édification institutionnelle sous laquelle a été marquée par l'effort de l'éliminer.